A KLINIKAI PSZICHOLÓGIA 30 ÉVE

PÉLEY BERNADETTE

Pécsi Tudományegyetem, Pécs, Magyarország

E-mail: peley.bernadette@pte.hu

Beérkezett: 2021. november 14. – Elfogadva: 2021. december 13.

A klinikai pszichológia megalapozása a gyakorlati alkalmazás oldaláról kezdődött, a diagnosztikai módszerek rendszerezésével és adaptálásával. Az elmúlt harminc évben széles területet lefedő kutatások születtek, és maga a klinikai pszichológia is differenciálódott. A fejlődési pszichopatológia új perspektívát jelent a klinikai pszichológiai gondolkodásban, ami jól követhető a különböző pszichopatológiai jelenségek kutatásaiban is.

Kulcsszavak: diagnosztikai módszerek, gyakorlat és kutatás, fejlődési pszichopatológia

A klinikai pszichológia hosszú ideig elsősorban műhelyként működött. Az alapok lera-kása, a klinikai pszichológiai munka szervezett megkezdése, a feltételek megteremtése Mérei Ferenc érdeme (Szakács, 2010; Ajkay és mtsai, 2020). Az azóta bezárt „Lipóton” létrejött Klinikai Pszichológiai Laboratórium az első klinikai gyakorlólhelye lett a pszichológusképzésnek. A további műhelyek kialakulásában és a szakmai folytonosságban fontos szerepe volt a pszichoanalitikus csoportoknak. A sok név közül kiemelkedő szerepe volt Nemes Líviának, Gerő Zsuzsának, akiknek az írásai elméleti és módszertani szempontból is meghatározóak voltak (Nemes, 2000; Gerő, 2017).

A klinikai pszichológiával foglalkozó publikációk összességében is elsősorban módszertani kérdésekkel és esetismertetésekkel foglalkoztak, valamint igen színvonalas szemletanulmányok, szerkesztett kötetek jelentek meg a legkorszerűbb nemzetközi irányok és elméletek bemutatásával. Ebben Buda Bélának elvülhetetlen érdemei vannak.

Ahogy azt az esettanulmány-írás hagyományai is tükrözik, a pszichoterápia egyre nagyobb szerepet kapott a klinikai pszichológiai munkában, így jelentős lépés volt a *Pszichoterápia* folyóirat megjelenése 1992-ben, amely a mai napig meghatározó szakmai folyóirat, és eredeti közlemények, kutatások is megjelennek benne.

Fontos lépés volt a diagnosztikai munkához szükséges tesztek magyar mintán történő adaptációja, ebben Szegedi Márton, Bagdy Emőke, Szakács Ferenc, valamint természetesen Mérei Ferenc úttörők voltak. Sorra jelentek meg a klinikusok munkáját segítő módszertani kézikönyvek (Mérei és Szakács, 1988a, 1998b; Mérei és Szakács, 1994).

A klinikai munkában meghatározó módon használt projektív eljárások mellett egyre több kérdőíves eljárás került hazai alkalmazásra, ami nemcsak a diagnosztikai munkában, hanem az empirikus munkában is előrelépést jelentett. Az esettanulmányok mellett megjelentek empirikus kutatások is, az MMPI gyakorlati alkalmazása (Bagdy, Pressing, Bugán és Zétényi, 1986), a Cloninger-féle temperamentum és karakter kérdőív (Rózsa, Kállai, Osváth és Bánki, 2005), kérdőívek és becslőskálák a klinikai pszichológiában (Perczel-Forintos, Ajtay, Barna, Kiss és Komlósi, 2018; Horváth, Urbán, Kökönyei és Demetrovics, 2021). A *Magyar Pszichológiai Szemlében* sorra jelennek meg olyan tanulmányok, melyekben egy-egy új kérdőíves eljárás kerül bemutatásra. A módszertani választék emiatt ezen a területen rendkívül nagy lett. A Magyar Pszichológiai Társaság keretében működő Tesztbizottság hosszú évek munkájával létrehozott egy tesztkatasztert, amely több mint *hét* száz Magyarországon használt pszichológiai vizsgálóeszközzel/teszttel szóló publikációt tart nyilván. A Bizottság megjegyzi, hogy a kiválasztásra, diagnosztizálásra és kutatásra használt tesztek jogi státusza és szakmai minősége részben történelmi okokból meglehetősen vegyes képet mutat (Nagy és Nagybányai, 2020). Erre való tekintettel a kataszter mellett közlésre kerültek mindenki számára elérhető módon a tesztfejlesztés és adaptáció irányelvei és a tesztminősítés folyamata.

A hazai klinikai pszichológia módszertanában a Rorschach-teszt kiemelt helyet foglal el, az eredeti Mérei-könyv Gerő Zsuzsa kiegészítéseivel, gondozásában újra megjelent (Mérei, 2002). Csigó Kata a Rorschach-teszt klinikai alkalmazásáról írt könyvet (Csigó, 2018), és tavaly az MPSZ-ben egy különszám jelent meg erről a tesztről, illetve az ehhez kapcsolódó klinikai munkáról (Császár-Nagy, 2020). A teszt jelölésének és értékelésének új módszertana is megjelent itthon, a Rorschach Teljesítményértékelő Rendszer (R-PAS) és módszertani képzések is indultak (Nagy és Császár-Nagy, 2020). Ez az új irány és módszer lehetőséget kínál ezen a téren is az empirikus klinikai munka nemzetközi megjelenéséhez.

A 2000-es évek elejétől egyre nagyobb differenciálódás indult el a klinikai területeken, és ezek már elnevezésükben is különböznek, önálló tudományterületet képviselnek (addiktológia, egészségpszichológia, valamint a mentálhigiéné is, amely korábban a klinikai pszichológiával összefonódva jelent meg). A képzőhelyeken önálló helyet foglalnak el a klinikai tárgyak, ezekhez kutatások társulnak. A szakma újrafogalmazása és útkeresése is ebben az időben kezdődik el (Kállai és Kézdi, 2003).

Egyre nagyobb hangsúly kerül a klinikai gyakorlati munka és a kutatások összekapcsolására. Egyes ellátó intézményekben nemzetközileg is releváns kutatások folynak. A teljesség igénye nélkül például Kéri Szabolcs, Csigó Katalin és Harsányi András kutatócsoportja a pszichiátriai zavarok neuropszichológiai vizsgálataival értek el

nemzetközileg is érdekes eredményeket (pl. Csigó és mtsai, 2010; Fekete és mtsai, 2020; Harsányi és mtsai, 2014, 2015; Kéri, Kállai és Csigó, 2020; Maróthi, Csigó és Kéri, 2019) vagy éppen Perczel-Forintos Dóra és munkacsoportja a mentális zavarok háttérében álló kognitív-viselkedési tényezőkre fókuszált (Kocsis-Bogár, Mészáros és Perczel-Forintos, 2018; Miklosi, Szabo, Martos, Galambosi és Perczel Forintos, 2013; Perczel-Forintos, Rózsa, Pilling és Kopp, 2013; Szabó és mtsai, 2016). A Pécsen működő evolúciós pszichológiai kutatócsoportban is zajlanak pszichopatológiai kutatások (Zsidó és mtsai, 2020). A klinikai pszichológia szakterületén rendszeresen jelennek meg áttekintő kézikönyvek (pl. Kapitány-Fővény, Koncz és Varga, 2019).

Alig több mint 30 éve Ranschburg egy új tudományág születéseként mutatta be a fejlődési pszichopatológiát, melynek célja a különböző tudományterületek közötti integráció, valamint az „akadémikus” fejlődéslélektan és a „gyakorlati” klinikai pszichológia és pszichiátria közötti kapcsolat kialakítása (Ranschburg, 1989). Ennek a modern diagnosztikai gondolkodásnak és szemléletnek a bemutatását célozta meg egy MPSZ különszám, hazai kutatásokkal együtt, hazai műhelyek bemutatásával (Péley, 2013a). Ezzel a szemlélettel összefüggésben az utóbbi időben a meghatározó trendek két nagy terület köré csoportosíthatók, a trauma és annak fejlődési előzményei, valamint a korai kapcsolati minőség. A fejlődéslélektani kutatások reneszánsza (Király, 2021), valamint a személyiségzavarok mentén felvetődő új kérdések jelentősen hozzájárultak klinikai szempontú kutatásokhoz. A veleszületett és környezeti kockázati tényezők mellett hangsúlyossá váltak a protektív tényezők és az adaptáció is (Gervai és mtsai, 2007; Kéri, 2013; Hámosi, 2013; Kállai és mtsai, 2021). A kötődésemélet megtermékenyítő keretnek mutatkozott a korai kapcsolatokban gyökerező tipikus és atipikus fejlődés megértésében (Láng és Nagy, 2013). A tudatelmélet és annak klinikai kiterjesztése „régijelenségeknek” ad új értelmet. Az anyai érzelmtükrözés, amely régi meghatározó fogalom a klinikai gyakorlat számára, új értelmezési keretben jelenik meg, és rámutat az atipikus kötődési mintázat alakulásának folyamatára (Gergely és Watson, 1998; Koós és Gergely, 2001). A tudatelméleti deficit sajátosságait tárja fel Győri Miklós az autizmus spektrum területén (Győri, 2006). Az érzelmszabályozás és annak zavarai széles területet fednek le a kutatásokban, mivel minden pszichopatológiai jelenség érintett ebben (Bóna, Kun, Kökönyei és Demetrovics, 2013; Zsidó és mtsai, 2021). A kutatások mentén a kapcsolati diagnosztika és a korai intervenció egyre hangsúlyosabbá válik, és szélesíti az alkalmazott kutatásokat (Danis, Scheuring, Gervai, Oates és Czinzer, 2012; Hámosi, 2021), valamint a longitudinális vizsgálatokat (Veroszta, Kopcsó, Boros, Kapitány és Spéder, 2020). A kognitív folyamatok közül a közös figyelem és az emlékezeti szerveződés fejlődési sajátosságainak szintén van pszichopatológiai jelentősége (Halász és Király, 2013; Varro-Horvath, Dorn és Labadi, 2017).

A pszichopatológiai jelenségek fejlődésszempontú megközelítésében a korai időszak mellett a serdülőkor a másik kiemelt terület, ahol az újraszerveződés során, az identitásalakulás folyamatában mutatkoznak meg a korai hiányok és elakadások, az identitásállapot összefüggései a mentális zavarokkal és személyiségzavarokkal (Reinhardt és mtsai, 2020; Rivnyak, Poharnok, Peley és Lang, 2021; Gyori és mtsai, 2021).

Mivel a belső világ szerveződésének a középpontjában a jelentés áll, illetve a megértés nem választható el a jelentéstől, így a megfigyelések, kísérletek, kérdőívek mellett a szövegszintű elemzések is érintik a klinikai pszichológiát. Jelentősek azok a közelmúlt-

ban megjelent munkák, amelyek elsősorban a kvalitatív szemlélet létjogosultságát mutatják be (Rácz, Kassai és Kaló, 2018). A narratívum tulajdonságaira építő megközelítések az élettörténeti epizódok elemzésével járulnak hozzá mind a diagnosztikához, mind a terápiás folyamat hatékonyságának növeléséhez, és jelentős összefüggésekre mutatnak rá (Unoka, Berán és Pléh, 2012; Péley, 2013b). Az esettanulmány és az adagyűjtés ellentmondásaira és ennek mentén a klinikai munka nehézségeire mutat rá Csabai Márta (2017).

Ugyan kezdetben elsősorban a gyakorlat határozta meg a klinikai pszichológiát – és ez fontos identitásképző elem volt –, mára számos és nemzetközileg is jelentős empirikus munka és közlemény tartozik ehhez a területhez.

IRODALOM

- Ajkay, K., Bagdy, E., Dobos, E., Erdélyi, I., Falus, F., Kapusi, Gy., & Pajor, A. (2020). A 110 éve született Mérei Ferencre, a klinikai pszichológus szakma alapító tanítómesterére emlékezünk. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 75(1), 5–12.
- Bagdy, E., Pressing, L., Bugán, A., & Zétényi, T. (1986). *Az MMPI-próba: Elmélet és alkalmazás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bóna, A., Kun, B., Kökönyei, Gy., & Demetrovics, Zs. (2013). Az affektív szabályozás zavarai és következményei. Evészavarok és addiktív betegségek. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 68(1), 71–88.
- Csabai, M. (2017). *Eset-történet: a klinikai mesétől az esetbankig*. Budapest: Oriold és Társa.
- Császár-Nagy, N. (2020). Quo vadis Rorschach-teszt? A Rorschach-próba múltja, jelene, krízisei, megújulása és jövője. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 75(1), 13–32.
- Csigó, K. (2018). *A Rorschach-teszt klinikai alkalmazása*. Budapest: Medicina.
- Csigó, K., Harsányi, A., Demeter, Gy., Rajkai, Cs., Németh, A., & Racsmány, M. (2010). Long-term follow-up of patients with obsessive-compulsive disorder treated by anterior capsulotomy: A neuropsychological study. *Journal of Affective Disorders*, 126(1–2), 198–205.
- Danis, I., Scheuring, N., Gervai, J., Oates, J., & Czinner, A. (2012). A rövidített Szülő-Csecsemő Kapcsolat Skála magyar változatának (H-MORS-SF) pszichometriai mutatói nagy mintán. *Psychiatria Hungarica*, 27(6), 392–405.
- Fekete, K., Török, E., Makkos, Z., Kelemen, O., Csigó, K., & Kéri, S. (2020). Mentalization across the psychosis spectrum. *Schizophrenia Research*, 215, 471–472.
- Gergely, Gy., & Watson, J. S. (1998). A szülői érzelmi tükrözés szociális biofeedback modellje. A csecsemő érzelmi öntudatra ébredése és az önkontroll kialakulása. *Thalassa*, 9(1), 56–105.
- Gerő, Zs. (2017). *Klinikai gyermekpszichológiai tanulmányok és más írások – elmélet és terápia kölcsönhatásai*. Budapest: Flaccus Kiadó.
- Gervai, J., Novak, A., Lakatos, K., Toth, I., Danis I., Ronai, Z., et al. (2007). Infant genotype may moderate sensitivity to maternal affective communications: attachment disorganization, quality of care, and the DRD4 polymorphism. *Social Neuroscience*, 2, 307–319.
- Györi, M. (2006). *Autism and cognitive architecture. Domain specificity and cognitive theorizing on autism*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Gyori, D., Farkas, B. F., Horvath, L. O., Komaromy, D., Meszaros, G., Szentivanyi, D., & Balazs, J. (2021). The Association of Nonsuicidal Self-Injury with Quality of Life and Mental Disorders in Clinical Adolescents—A Network Approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 1840. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph18041840>

- Halász, E., & Király, I. (2013). Téves emlékek gyerekkorban – Trauma és befolyásolhatóság. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 68(1), 57–70.
- Harsányi, A., Csigó, K., & Demeter, Gy. (2015). *Kényszerbetegség – elmélet, kutatás, terápia*. Budapest: Oriold.
- Harsányi, A., Csigó, K., Rajkai, C., Demeter, G., Németh, A., & Racsmány, M. (2014). Two types of impairments in OCD: Obsessions, as problems of thought suppression; compulsions, as behavioral- executive impairment. *Psychiatry Research*, 215(3), 651–658.
- Hámori, E. (2013) Rizikófaktorok, adaptáció és reziliencia a korai fejlődésben – A koraszülöttség a fejlődési pszichopatológia modelljében. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 68(1), 7–22.
- Hámori, E. (Ed.) (2021). *A kapcsolati szemléletű pszichodiagnosztika a kora gyermekkori pszichés problémák felismerésében és az intervenció tervezésében*. Budapest: Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.
- Horváth, Zs., Urbán, R., Kökönyei, Gy., & Demetrovics, Zs. (2021). *Kérdőíves módszerek a klinikai és egészségpszichológia kutatásában és gyakorlatában*. Budapest: Medicina.
- Kállai, J., & Kézdi, B. (2003). *Új távlatok a klinikai pszichológiában*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Kállai, J., Vincze, G., Török, I. A., Hargitai, R., Rózsa, S., Hartung, I., et al. (2021). Cognitive Gain or Handicap: Magical Ideation and Self-Absorption in Clinical and Non-clinical Participants. *Frontiers in Psychology*, 12, 613074.
- Kapitány-Főveny, M., Koncz, Zs., & Varga, S. K. (Ed.) (2019). *Klinikai szakpszichológia a gyakorlatban*. Budapest: Medicina Kiadó.
- Kéri, S. (2013) Lány lélektani és szociológiai tényezők egy kemény pszichiátriai betegség hátterében: a szkizofrénia relytje. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 68(1) 127–140.
- Kéri, S., Kállai, I., & Csigó, K. (2020). Enhanced Verbal Statistical Learning in Glossolalia. *Cognitive Science*, 44(7).
- Király, I. (2021). A fejlődépszichológia Magyarországon az elmúlt 30 évben. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 76(1), 229–235.
- Kocsis-Bogár, K., Mészáros, V., & Perczel-Forintos, D. (2018). Gender differences in the relationship of childhood trauma and the course of illness in schizophrenia. *Comprehensive Psychiatry*, 82, 84–88.
- Koós, O., & Gergely, Gy. (2001). A contingency-based approach to the etiology of „disorganized” attachment in infancy. The „flickering switch” hypothesis. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 65(3), 397–410.
- Láng, A., & Nagy, L. (2013). Kötődésmélelet és fejlődési pszichopatológia – szemlélet, modellek, közvetítő mechanizmusok. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 68(1), 23–37.
- Maróthi, R., Csigó, K., & Kéri, S. (2019). Early-Stage Vision and Perceptual Imagery in Autism Spectrum Conditions. *Frontiers in Human Neuroscience*, 13, 337. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2019.00337>
- Mérei, F. & Szakács, F. szerk. (1988a) Pszichodiagnosztikai vademecum I/1. Tankönyvkiadó
- Mérei, F. & Szakács, F. szerk. (1988b) Pszichodiagnosztikai vademecum I/2. Tankönyvkiadó.
- Mérei, F. & Szakács, F. szerk. (1994) Pszichodiagnosztikai vademecum II.
- Mérei, F. (2002). *A Rorschach-próba*. Budapest: Medicina Könyvkiadó.
- Miklosi, M., Szabo, M., Martos, T., Galambosi, E., & Perczel Forintos, D. (2013). Cognitive Emotion Regulation Strategies Moderate the Effect of Parenting Self-Efficacy Beliefs on Parents’ Anxiety Following Their Child’s Surgery. *Journal of Pediatric Psychology*, 38(4), 462–471.
- Nagy, J., & Nagybányai, O. (2020). Tesztbizottság. Letöltve: 2021. 11. 01-én: <http://mpt.hu/a-tarsasagrol/szervezet/bizottsagok/tesztbizottsag/>
- Nagy, Zs., & Császár-Nagy, N. (2020). Az R-PAS (Rorschach Teljesítményértékelő Rendszer) bemutatása. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 75(1), 67–72.

- Nemes, L. (2000). *A bennünk élő gyermek*. Budapest: Filum Kiadó.
- Perczel Forintos, D., Rózsa, S., Pilling, J., & Kopp, M. (2013). Proposal for a Short Version of the Beck Hopelessness Scale Based on a National Representative Survey in Hungary. *Community Mental Health Journal*, 49(6), 822–830.
- Perczel-Forintos, D., Ajtay, Gy., Barna, Cs., Kiss, Zs., & Komlósi, S. (Eds) (2018). *Kérdőívek, becslőskálák a klinikai pszichológiában*. Budapest: Semmelweis Kiadó.
- Péley, B. (2013a). Pszichopatológia és fejlődés. Diagnózis és terápia fejlődési pszichopatológiai nézőpontból. Előszó. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 68(1), 3–6.
- Péley, B. (2013b). Élettörténet – fejlődés és patológia. A narratív szemlélet és módszer haszna a diagnosztikában és a terápiában. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 68(1), 141–157.
- Rácz, J., Kassai, Sz., & Kaló, Zs. (2018). A kvalitatív pszichológia új szenzibilitása. Előszó. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 73(1), 1–9.
- Ranschburg, J. (1989) Egy új tudományág (a fejlődési pszichopatológia) születéséről. *Pszichológia*, 9(3) 331-340.
- Reinhardt, M., Horváth, Zs., Urbán, R., Rice, K. G., Drubina, B., & Kökönyi, Gy. (2020). Dissociative Tendencies Aggregate the Impact of Negative Life Events on Non-Suicidal Self-Injury among Male Juvenile Delinquents. *Archives of Suicide Research*, 30, 1–19.
- Rivnyak, A., Poharnok, M., Peley, B., & Lang, A. (2021). Identity Diffusion as the Organizing Principle of Borderline Personality Traits in Adolescents—A Non-clinical Study. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 683288.
- Rózsa, S., Kállai, J., Osváth, A., & Bánki, M. Cs. (2005). *Temperamentum és karakter: Cloninger pszichobiológiai modellje: a Cloninger-féle temperamentum és karakter kérdőív felhasználói kézikönyve*. Budapest: Medicina.
- Szabó, M., Mészáros, V., Sallay, J., Ajtay, G., Boross, V., Udvardy-Mészáros, Á., et al. (2016). The Beck Hopelessness Scale: Specific Factors of Method Effects? *European Journal of Psychological Assessment*, 32(2), 111–118.
- Szakács, F. (2010). November 100 (Szubjektív emlékezés Mérei Ferencre). *Magyar Pszichológiai Szemle*, 65(2), 343–350.
- Unoka, Zs., Berán, E., & Pléh, Cs. (2012). Narrative constructions and the life history issue in brain-emotions relations. *Behavioral and Brain Sciences*, 35(1), 168–169.
- Varro-Horvath, D. A., Dorn, K., & Labadi, B. (2017). Understanding deceptive intentions behind pointing gestures in 12-15-month-old infants. *Infant Behavior & Development*, 44, 121–124.
- Veroszta, Zs., Kopcsó, K., Boros, J., Kapitány, B., & Spéder, Zs. (2020). Tracking the development of children from foetal age: an introduction to Cohort '18 Growing Up in Hungary. *Longitudinal and Life Course Studies*, 11(4), 587–598.
- Zsidó, A., Arató N., Láng, A., Labadi, B., Stecina, D., & Bandi, Sz. (2020). The connection and background mechanism of social fears and problematic social networking site use: a Structural Equation Modeling analysis. *Psychiatry Research*, 292, 113323.
- Zsido, A. N., Arato, N., Lang, A., Labadi, B., Stecina, D., & Bandi, Sz. A. (2021). The role of maladaptive cognitive emotion regulation strategies and social anxiety in problematic smart-phone and social media use. *Personality and Individual Differences*, 173, 110647.

CLINICAL PSYCHOLOGY IN HUNGARY FOR THE LAST 30 YEARS

PÉLEY, BERNADETTE

The foundations of clinical psychology started from professional practice, with the systematization and adaptation of diagnostic methods. Over the last thirty years, research has been carried out in various fields, and clinical psychology has differentiated. Developmental psychopathology represents a new perspective in clinical psychological thinking. This new framework induces recent researches in multiple psychopathological phenomena.

Keywords: *methods, practice and research, developmental psychopathology*

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)